

Джужа Анастасія Олександрівна,
професор кафедри кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук

МЕТОД ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ЖЕРТВИ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ

Анотація. Проаналізовано наукові позиції та підходи провідних науковців щодо проблеми визначення поняття та змісту віктимологічного прогнозування жертви злочину. Висвітлено окремі аспекти щодо складання віктимологічних прогнозів. Запропоновано розробити системну теорію віктимологічного запобігання злочинам; визначити головні напрями віктимологічної запобіжної діяльності залежно від конкретного виду віктимологічного прогнозування; вибрати стратегію прогнозування.

Ключові слова: злочин, жертва злочину, віктимологія, віктимність, віктимізація; віктимологічне прогнозування.

Summary. The scientific positions and approaches of leading scientists concerning the definition of the concept and content of victimological forecasting of the victim of crime are analyzed. Some aspects of compiling victimological predictions are highlighted. It is proposed to develop a system theory of victimological crime prevention; to define the main directions of victimological preventive activity depending on the specific type of victimological forecasting; choose a forecasting strategy.

Keywords: crime, victim of crime, victimology, victimization, victimization; victimological prediction.

Віктимологія вбачає можливість об'єднання факторів схильності до злочину з викликом або реалізацією факторів злочину, при синтезі індивідуальних змінних з ситуативними змінними.

Через віктимологію можливо розвинути динамічну модель, що розглядає приводи злочинця і ставлення до нього жертви, ініціативу злочинця та відповідь жертви, дію одного і реакцію іншої.

Сьогодні успіхом у віктимологів користується методика порівняльного опитування жертв, яка виглядає перспективною для теоретичного вирішення проблем збільшення кримінальних злочинів в різних регіонах країни і криміналізації соціальних груп з перспективою розробки методів соціального контролю над злочинністю, адекватних сучасній ситуації.

При цьому проблема криміногенної віктимізації соціальних груп не знайшла масштабного висвітлення в кримінологічній літературі, що не може не відбиватися на створенні науково обґрунтованої системи віктимологічного запобігання злочинам.

Системна теорія віктимологічного запобігання злочинам не створена. Особливо важливим стає:

- зарубіжний досвід кримінологічного та віктимологічного вивчення феномена злочинності та протидії йому;

- проблема регіональних віктимологічних особливостей;

- криміногенна віктимність соціальних страт;

Також потрібно відмітити, що нині в країнах Західної Європи, США і Канаді підтримується теза: «солідарність з жертвами».

Відштовхуючись від робіт Бенджаміна Мендельсона (1900–1998) і Ганса фон Гентіга (1888–1974), з одного боку, і підбиваючи своєрідний підсумок дослідженням вчених за два десятиліття, відомий американський кримінолог Стів Шафер запропонував нову теорію кримінальних жертв, поклавши в її основу фактор відповідальності. Він заявляв, що вивчення відносини «злочинець-жертва» підкреслює потребу визнати роль і відповідальність останньої, яка не тільки є однією з причин (умов) злочину, але повинна стати центральною ланкою в розслідуванні злочину [1].

Важливою видається також думка С. Шафера про те, що відповідальність не є ізольованим фактором соціального життя, скоріше вона являє собою особливого роду інструмент соціального контролю, використовуваного завжди всіма суспільствами.

Тому злочин не може бути тільки індивідуальним актом, він також є і соціальним явищем. Злочин не просто «трапляється» з жертвою. Остання вносить вклад у вчинення злочину своїми недбалими, необдуманими, розсіяними діями, а іноді відбувається зміна (інверсія) ролей в ряді «потенційний злочинець – потенційний потерпілий». Тому для даного дослідження потрібне вміле поєднання форм і методів як традиційної кримінологічної, так і віктимологічної профілактики [2].

Для складання віктимологічних прогнозів необхідно знати віктимологічне минуле суспільства, так як відсутність об'єктивного аналізу віктимологічного минулого тягне невірне тлумачення віктимологічного сьогодення і не здатне його прогнозувати на майбутнє.

Найважливішим принципом віктимологічного прогнозування, крім широко відомого системно-комплексного підходу, є принцип чіткого визначення статусу та особливостей віктимологічного об'єкта прогнозування.

Практичне призначення віктимологічного прогнозування полягає в:

- підготовці віктимологічних пропозицій, рекомендацій і цільових програм віктимологічного запобігання злочинності та її окремих видів;

- оцінки напряму, в якому необхідно розвивати об'єкти віктимологічного прогнозування;

– як в дійсності може протікати розвиток віктимологічного прогнозування;

– які конкретні способи запобігання віктимізації.

Повний цикл віктимологічного прогнозування включає:

– вивчення віктимологічної проблеми в теорії і віктимогенної ситуації в практиці віктимологічного запобігання злочинам;

– аналіз допрогностичного і прогностичного віктимологічного фону;

– визначення мети і завдань конкретного віктимологічного прогнозування;

– висунування гіпотез віктимологічного прогнозування;

– вибір методики віктимологічного прогнозування;

– проведення пілотажного віктимологічного дослідження;

– формування отриманих висновків і пропозицій (віктимологічних аналітичних висновків).

Так, з просуванням науково-технічного прогресу широке застосування знайшли електронно-обчислювальні машини (ЕОМ), аналітичні методи, використання імітаційних віктимологічних моделей, ретроспекція, допрогностичний фон, сценарії для ймовірного уявлення прогностичної інформації.

При проведенні віктимологічного прогнозування важливо визначити вимоги до його результатів для їх подальшого використання в практиці віктимологічного запобігання злочинам.

У зв'язку з цим необхідно:

– визначити головні напрями запобіжної діяльності залежно від конкретного виду віктимологічного прогнозування;

– вибрати стратегію прогнозування;

– після аналізу, зведення, групування і складання результатів інших прогнозів, виробити тактику його здійснення з метою оптимального рішення.

Перераховані положення не виключають більш вузьких вимог до результатів віктимологічного прогнозування, вони лише визначають його обов'язкові аспекти.

Список використаних джерел

1. Квашиш В. Е. Основы віктимологии. Проблемы защиты прав потерпевших от преступлений: монография / Квашиш В.Е. – М. : Nota Bene, 1999. – 280 с. – С. 17.

2. Борьба с преступностью в Беларуси: научные основы и концептуальные решения / О. И. Бажанов и др.; под ред. О. И. Бажанова. – Минск : Право и экономика, 2005. – 403 с. – С. 383.